

Перспективні напрями дисертаційних досліджень здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Людмила Гаврілова,
Оксана Мкртічян

В ореолі неперервного прогресу та сталого розвитку сучасного суспільства висвітлюється важлива проблема підготовки кваліфікованих кадрів, які здатні адаптуватися до швидко змінних умов глобального ринку праці. Саме тут невід’ємним чинником стає використання сучасних педагогічних технологій у професійній підготовці, які, будучи на передній лінії технологічного прогресу, відкривають необхідні ресурси для ефективного розвитку майбутніх фахівців у різних галузях.

Науковий інтерес до професійної підготовки аспірантів виокремлюється не лише як актуальна тема, але й як ключовий фактор успішного розвитку сучасного освітньо-наукового простору. Однак, при всій комплексності та актуальності цієї теми, вона залишається недостатньо дослідженою в українському науково-педагогічному просторі.

Підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка набула суттєвих змін з прийняттям у 2014 р. Закону України «Про вищу освіту», згідно з яким (ст. 5) ступінь доктора філософії — це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра і присуджується за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти від-

повідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді.

Оновлений процес підготовки аспірантів наразі привертає увагу вітчизняних науковців в різних аспектах. Я. Топольник проаналізовано можливості використання цифрових технологій у підготовці майбутніх докторів філософії, доведено, що необхідною умовою формування інформаційно-комунікаційної компетентності всіх учасників освітньо-наукового процесу та основою побудови цілісної системи цифрової підтримки наукових досліджень є єдиний інформаційно-освітній простір сучасної освіти як продукт глобалізації освіти, інтегроване мережеве середовище, сформоване в межах інфраструктури кожного закладу вищої освіти [20]. А. Яцишин досліджено теоретико-методичні засади використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів у галузі педагогіки, що враховує сучасні вимоги цифрової трансформації суспільства; робота має спрямування на розвиток цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів як майбутніх фахівців, які будуть забезпечувати цифровізацію освіти і науки на різних рівнях їх організації [23]. В. Меньяло розглянуто теоретичні і методичні засади підготовки

майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності. Авторкою надано визначення дослідницько-інноваційної діяльності докторів філософії як комплексної діяльності, спрямованої на створення, освоєння та поширення нових знань з метою вирішення природничих і суспільних проблем, результатом якої залежно від рівня обробки нових знань є науково-інформаційний (публікації, звіти, дисертації), науково-інноваційний (технології, моделі, проєкти) або інноваційний продукт (товари та послуги) [17].

Отже, наукове осмислення підготовки майбутніх докторів філософії в науково-педагогічній сфері вже почалось, проте вважаємо за необхідне спрямувати науковий пошук аспірантів та виокремити актуальні й перспективні тематичні напрями.

Метою роботи є аналіз перспективних напрямів наукових досліджень майбутніх докторів філософії в галузі 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Актуальні напрями досліджень здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) можна поділити на декілька кластерів:

1. Цифрові технології у підготовці майбутніх фахівців:

навчання учнів / здобувачів навичкам роботи з цифровими технологіями, розвиток критичного мислення учнів / здобувачів у цифровому освітньому середовищі; забезпечення безпечного та відповідального використання цифрових технологій;

використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR), які можуть створювати іммерсивне освітнє середовище, в якому учні / здобувачі мають можливість взаємодіяти з віртуальними об'єктами та сценаріями, що імітують реальні умови роботи (зокрема, застосування VR/AR в медичній освіті може допомогти студентам набути практичних навичок без ризику для пацієнтів;

у галузі інженерії VR/AR можуть використовуватися для тренування з монтажу, ремонту та налагодження складних систем та ін.);

мобільні додатки та онлайн-платформи для навчання, що забезпечують гнучкість та доступність до навчального матеріалу в будь-який час і в будь-якому місці, використовують інтерактивні технології для сприяння активному навчанню та спілкуванню між учнями / здобувачами та викладачами.

Одним із найбільш перспективних і затребуваних на сьогодні напрямів в межах кластеру «Цифрові технології у підготовці майбутніх фахівців» є використання штучного інтелекту (AI) у професійній підготовці фахівців різних спеціальностей: системи AI можуть адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних потреб та рівня знань кожного студента; алгоритми машинного навчання можуть аналізувати навчальний прогрес та надавати персоналізовані рекомендації для покращення навчання, для автоматизації рутинних завдань педагогів, таких як перевірка завдань та оцінювання; використання AI в автоматизованому оцінюванні завдань та у взаємодії зі студентами через чат-боти може покращити доступність освітніх послуг, розширити можливості аналізу даних про навчання та виявлення проблем, які потребують вирішення.

Відзначимо, що вітчизняною наукою напрацьовано значний науково-теоретичний та навчально-методичний матеріал у галузі цифровізації освіти та залучення штучного інтелекту, що засвідчують наукові розвідки В. Бикова [18], Л. Гаврілової та О. Бескорсої [6; 7], С. Літвінової [14], С. Семерикова [10], О. Спіріна [14] та інших українських учених. Впровадження цифрових технологій в освітній процес відбувається за підтримки Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства освіти і науки України, Інституту цифровізації освіти НАПН України.

Окреслені напрями наукового пошуку цілком співвідносяться із науковими при-

оритетами європейської науки, до яких відносять *інклюзію та різноманіття*: обмежений доступ чи менші можливості; проблеми зі здоров'ям; бар'єри, пов'язані з системами освіти, навчання, дискримінацією; культурні відмінності; соціальні, економічні та географічні бар'єри; *цифрові трансформації*; *зелені трансформації*, навколишнє середовище та боротьба зі зміною клімату; *участь у демократичному житті*, спільні цінності та громадянська активність [3]. Важливими для усвідомлення пріоритетів та стратегій європейського освітнього простору є План дій з цифрової освіти (Digital Education Action Plan) [2] та Європейська програма розвитку компетентностей (European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience) [5].

2. Демократизація освіти, громадянська освіта. Цей напрям науково-педагогічних досліджень набуває особливого значення, оскільки Україна набула офіційного статусу кандидата для вступу до Європейського Союзу, а однією із ключових цінностей європейського суспільства є саме демократизація всіх сфер його життєдіяльності, що підтримує мирне співіснування та різноманіття сучасного суспільства. Рух вітчизняної освіти і науки до європейських стандартів передбачає реалізацію принципів демократичної освітньої політики, дотримання демократичних цінностей, як-от: права людини, свобода, людська гідність тощо.

Перспективними для наукового пошуку є дослідження нормативних засад європейського простору вищої освіти, правових основ освітньої політики Європейського Союзу, забезпечення якості вищої освіти в умовах інтернаціоналізації освітнього простору, підготовка конкурентоспроможних фахівців в умовах запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні. Актуальність наукового усвідомлення різних аспектів демократизації освіти України підкреслюється низкою вітчизняних та зарубіжних нормативних документів, серед яких «Хартія з освіти для демократичного громадян-

ства і освіти з прав людини» (Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education) [1], «Рамка компетентностей для культури демократії» (Reference Framework of Competences for Democratic Culture) [9], «Європейський план дій щодо прав людини та демократії» (The EU Action Plan on Human Rights and Democracy) [4]. Корисними та мотивуючими можуть стати наукові розвідки Т. Матусевич [16], О. Шинаровської [13], Є. Хрикова та Є. Іванова [22], які висвітлюють окремі аспекти розвитку культури демократії в сучасній освіті України.

3. Серед напрямів наукових досліджень здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), які було актуалізовано з початком воєнних подій у 2022 р., важливе місце займає розвиток медіаосвіти та медіаграмотності майбутніх фахівців, у першу чергу — освітян, та формування емоційного інтелекту молоді, її соціально-емоційний розвиток.

Медіаосвіта та медіаграмотність молоді є однією із актуальних проблем освітянського сьогодення в умовах інформаційної війни та суворих реалій українського інформаційного простору з численними прикладами поширення неправдивої, неперевіреної та «фейкової» інформації, **медіакультура та медіакомпетентність** є необхідними компонентами загальної інформаційної культури особистості та входять до переліку ключових компетентностей ХХІ ст. Компоненти медіаосвіти поступово інтегруються у зміст усіх шкільних предметів. Медіа та інформаційна грамотність (MIL) є основним елементом політики споживання інформації, вона повинна охоплювати всі категорії людей протягом усього їхнього життя, щоб допомогти їм використовувати медіа практично та творчо.

Основні концептуальні підвалини розвитку медіаосвіти та формування медіаграмотності молоді базуються на положеннях Паризької декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в

цифрову епоху (2014) [8], майже щорічно обговорюються на європейських тижнях і форумах медійної та інформаційної грамотності. В Україні розвиток медіаосвіти активізувався після 2014 р., трагічних подій Революції Гідності та початку російської агресії. Основні медіаосвітні новації ініціюються Академією Української Преси (АУП) [19] та Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), зокрема з 2018 р. реалізується Всеукраїнський проект «Вивчай і розрізняй: інфо-медійна грамотність». Щорічно за підтримки МОН України вітчизняні науковці (О. Волошенюк, В. Іванов [11], Л. Найдьнова, М. Слюсаревський [15], Т. Фурсікова [21]) видають низку теоретичних розвідок та практичних навчально-методичних матеріалів з медіаграмотності, які можуть скерувати подальший науковий пошук аспірантів.

Розвиток емоційного інтелекту та соціально-емоційне навчання молоді — відносно новий напрям наукових досліджень, який набув особливої актуальності з початком воєнної агресії росії у 2022 р., коли більшості українців, у першу чергу дітям, знадобилась психологічна допомога та розвинені навички емоційної саморегуляції, емоційного інтелекту. Все більшої популярності набуває інноваційна міжнародна програма соціального, емоційного та етичного навчання, СЕЕН (Social Emotional and Ethical Learning (SEE)), спрямована саме на вирішення емоційних проблем молоді. В Україні програму СЕЕН реалізує громадська організація «EdCamp Ukraine» за підтримки Міністерства освіти і науки, наукове осмислення забезпечують її керівники О. Елькін та О. Масалігіна [12], вони намагаються адаптувати досвід зарубіжних фахівців у вітчизняних умовах. Наразі створено низку програм СЕЕН з розвитку емоційної грамотності, соціально-емоційних навичок та емоційного інтелекту, що чекають на апробацію та впровадження в заклади освіти і відкривають перспективи для наукового пошуку в цьому напрямку.

Перспективні напрями науково-педагогічних досліджень здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) ступеня спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) не обмежуються названими вище. Заслужують на увагу і питання освіти для сталого розвитку, формування трансверсальних компетентностей особистості, і різні аспекти глобальної освіти тощо.

значення ключових напрямів майбутніх досліджень дозволяє конкретизувати тематику наукового пошуку здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Запропонуємо деякі з них.

Вплив використання інтерактивних онлайн-платформ на ефективність професійної підготовки. Дослідження може оцінити ефективність навчання за допомогою онлайн-курсів, відслідковуючи академічний успіх та задоволення студентів.

Адаптація традиційних навчальних програм до вимог цифрової епохи. Дослідження може зосередитися на тому, як технології можуть бути впроваджені в традиційні навчальні програми для підвищення їхньої актуальності та ефективності.

Використання освітніх технологій для забезпечення справедливого доступу до якісної освіти всіх здобувачів, незалежно від соціально-економічного походження. Дослідження можуть включати вивчення ролі технологій у персоналізованому навчанні, подолання цифрового розриву та створення інклюзивного середовища онлайн-навчання.

Розвиток змішаного навчання, поєднання фізичної та віртуальної освіти майбутніх фахівців. Перспективним є вивчення навчальних середовищ: мережі взаємопов'язаних віртуальних світів Metaverse, Phygital Learning Experiences, Makerspace та ін., завдяки яким можна поєднувати реальне навчання з елементами AR/VR для створення ефекту занурення та інтерактивного навчання.

Штучний інтелект в освіті. Розробка та реалізація навчальних програм на осно-

ві AI, генерування освітніх та навчально-методичних матеріалів. Використання штучного інтелекту для оцінки сильних і слабких сторін та інтересів учнів, пошук персоналізованих шляхів навчання. Етичні аспекти використання AI.

Розвиток практичних навичок через використання віртуальної реальності та симуляцій. Дослідження може дослідити ефективність використання VR та симуляційних технологій у професійній підготовці фахівців різних галузей.

Роль менторства та практичної підтримки у професійній підготовці. Дослідження може дослідити вплив менторської підтримки на успішність навчання та подальшу кар'єрну інтеграцію студентів.

Адаптивність навчальних програм до змін сучасного ринку праці. Дослідження може аналізувати, як навчальні програми можуть швидко реагувати на зміни вимог ринку праці та підготовляти фахівців з потрібними навичками.

Глобалізація та міжкультурна компетентність у професійній підготовці. Дослідження може дослідити, як навчальні програми можуть сприяти розвитку міжкультурної компетентності та підготувати фахівців до роботи в глобальному середовищі.

Оцінювання та контроль: вивчення інноваційних методів оцінювання навчання студентів, включаючи оцінювання на основі компетентностей, стратегії формування оцінювання та використання аналітики даних для інформування про навчання та прийняття рішень.

Освітня політика та реформи. Проаналізуйте вплив освітньої політики та реформ на практику викладання, розробку навчальної програми та успішність здобувачів, враховуючи такі фактори, як урядові ініціативи, механізми фінансування та заходи підзвітності.

Освіта для великої економіки. Як навчальні заклади можуть підготувати студентів до мінливого характеру роботи, де фрілансери та робота за контрактом стають все більш поширеними? Це може

включати дослідження розвитку навичок, які можна передавати, сприяння підприємницькому мисленню та інтеграцію фінансової грамотності в навчальні програми.

Перетин освіти та психічного здоров'я. Дослідження інтеграції ресурсів психічного здоров'я в закладах освіти, розробка програм боротьби з тривогою та депресією здобувачів та виховання культури емоційної підтримки в навчальних закладах. Вплив стресу та травми на навчання. Освіта для благополуччя та психічного здоров'я в технологічно керованому світі.

Протидія технічній залежності та сприяння цифровому здоров'ю. Дослідження стратегій інтеграції цифрової wellness-освіти в навчальні програми, терапевтичне застосування віртуальної реальності для лікування тривоги, фобій та інших психічних захворювань, потенціал VR для створення безпечного та контрольованого середовища.

Рівність і доступ до освіти, подолання освітньої нерівності. Дослідження ефективних стратегій для усунення розриву в досягненнях, сприяння різноманітності та інклюзії в класах, забезпечення доступу до якісної освіти для всіх, сприяння глобальному громадянству.

Гейміфікація для формального оцінювання. Дослідження використання оцінювання на основі гри, щоб зробити оцінювання навчання більш привабливим, інформативним і адаптивним, включення принципів ігрового дизайну в оцінювання для сприяння саморефлексії та власності на навчання.

Еволюція робочого середовища та майбутнє навчання навичок. Перекваліфікація та підвищення кваліфікації, аналіз впливу автоматизації на ринок праці та дослідження можливостей адаптації системи освіти для надання людям навичок, необхідних для процвітання на робочому місці, яке швидко змінюється. Мікронавчання та атестація для задоволення потреб гнучкої робочої сили, яка потребує постійного навчання та розвитку навичок протягом усієї кар'єри.

Навчання впродовж усього життя та майбутні робочі навички. Дослідження стратегій сприяння навчанню протягом усього життя, ініціатив з підвищення кваліфікації та перепідготовки, включаючи вплив автоматизації, цифровізації та тенденцій у бізнес-економіці.

Інтеграція соціальних робіт, чат-ботів і інтелектуальних систем навчання в освітні умови для підвищення залученості, співпраці та емоційної підтримки студентів за умов збереження конфіденційності, автономії та гуманізації.

Блокчейн у атестації та сертифікації. Досліджуйте використання технології блокчейну для безпечної та прозорої перевірки академічних документів, професійних сертифікатів і досягнень у навчанні протягом усього життя, вирішуючи проблеми шахрайства з обліковими даними та переносимості облікових даних.

Еволюція ролі викладачів у технічній системі освіти. Важливість розвитку креативності, критичного мислення та соціально-емоційних навичок у студентів разом із технічними навичками, враховуючи потенціал штучного інтелекту для обробки запам'ятовування та розвитку базових навичок.

Майбутнє освітнього лідерства. Дослідження ефективних практик лідерства для сприяння інноваціям, співпраці та зосередженості на добробуті студентів у навчальних закладах.

Персоналізація навчання. Розробка методів та інструментів для персоналізації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей, стилів навчання та потреб здобувачів. Використання адаптивного навчання, яке дозволяє динамічно змінювати навчальний контент та методи навчання відповідно до прогресу здобувачів. Застосування гейміфікації та інших інтерактивних методів навчання для підвищення мотивації та залученості здобувачів.

Міждисциплінарні дослідження в освіті. Використання методів з різних дисциплін, таких як психологія, соціологія,

нейронаука та комп'ютерні науки, для вивчення проблем освіти. Розробка міждисциплінарних підходів до вирішення проблем освіти. Підготовка педагогів до роботи в міждисциплінарному середовищі.

Освіта для сталого розвитку. Виховання здобувачів у дусі сталого розвитку. Навчання здобувачів екологічній відповідальності та бережливому ставленню до ресурсів. Розробка методів навчання, які сприяють стабільному розвитку. Підготовка здобувачів до життя в умовах зміни клімату. Підготовка педагогів до роботи з темами сталого розвитку.

Етика в освіті. Дослідження етичних проблем, які виникають в освіті: заміна педагога цифровими ресурсами та технологіями; етика прогнозування успішності та вибору кар'єрного шляху здобувачем; етичні межі використання штучного інтелекту в освіті.

Професійна підготовка майбутніх фахівців освітньої галузі на третьому (освітньо-науковому) рівні має спрямування на забезпечення якісної освіти та підготовку фахівців до викликів сучасного світу. Саме тому дослідження аспірантів мають бути спрямовані на актуальні проблеми сьогодення, до яких належать питання цифровізації та глобалізації науки і освіти, медіаосвіти й медіаграмотності, сталого розвитку, емоційної стабільності молоді, розвитку демократії в освіті тощо. Глибокий аналіз окреслених проблем, спроба знайти педагогічні шляхи їх вирішення мають велике значення для розвитку освітнього сектору та підвищення конкурентоспроможності фахівців у різних галузях.

Окреслене коло актуальних проблем сучасної педагогіки є лише загальним орієнтиром для майбутніх науковців і демонструє авторський погляд на перспективну тематику наукових пошуків майбутніх фахівців третього (освітньо-наукового) рівня в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Література

1. *Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education. Recommendation CM/Rec(2010)7 and Explanatory Memorandum*: Strasbourg: Council of Europe Publishing, October, 2010. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be>.
2. *Digital Education Action Plan 2021-2027. Resetting Education and Training for the Digital Age*. European Commission, 2020. URL: https://eu.eventscloud.com/file_uploads/406af1d6d35813b61af830b70a00c20b_D2-1-DIMITROVGeorgi-New-DigitalEducationActionPlan-EasternPartnership-04122020-v3.pdf
3. *Erasmus+ Programme Guide. The essential guide to understanding Erasmus+*. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-a/priorities-of-the-erasmus-programme>.
4. *EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2020–2024 : Joint Communication to the European Parliament and the Council 25.3.2020 JOIN(2020) 5*. URL: https://www.eeas.europa.eu/human-rights-democracy/eu-action-plan-human-rights-and-democracy_en
5. *European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&furtherNews=yes&newsId=9723&langId=en>
6. *Havrilova L. & Topolnik Y. Digital Culture, Digital Literacy, Digital Competence as the Modern Educational Phenomena // Information Technologies and Learning Tools*, 61 (5). P.5–15. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v61i5.1744>
7. *Havrilova L. H., Beskorsa O. S., & Ishutina O. Y. Modeling the digital learning environment for primary school teacher training // Information Technologies and Learning Tools*. 2021. 81(1). P.180–191. <https://doi.org/10.33407/itlt.v81i1.3401>.
8. *Paris Declaration on Media and Information Literacy in the Digital Era*. UNESCO. 2014. URL: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-infor-mation/resources/news-and-in-focus-articles/in-focus-articles/2014/paris-declaration-on-media-and-information-literacy-adopted/>.
9. *Reference Framework of Competences for Democratic Culture*. Council of Europe, 2018. URL: <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture>
10. *Semerikov S., Marienko M., Markova O. Artificial intelligence literacy in secondary education: methodological approaches and challenges // СТЕ 2023: 11th Workshop on Cloud Technologies in Education, December 22, 2023, Kryvyi Rih, Ukraine*. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3679/paper21.pdf>.
11. *Волошенюк О., Чорний О., Федченко О. Абетка візуальної грамотності ; за ред. О. Волошенюк, В. Іванова, Р. Євтушенко*. Київ : АУП, ЦВП, 2019. 80 с.
12. *Елькін О. СЕЕН-путівник. Соціально-етичне та емоційне навчання: освітня програма для навчання серця й розуму*. Харків : Дім реклами, 2021. 145 с. URL : <https://www.edcamp.ua/seelukraine/khochu-praktykuvaty-seen/>.
13. *Інструмент демократичного розвитку школи : практичний посібник ; за ред. О. Шинаровської. Європейський центр імені Вергеланда, 2019. 36 с.* URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/75/praktychnyi_posibnyk_dlya_shkil_ua.pdf.
14. *Інформаційно-цифрові технології у педагогічних дослідженнях : метод. посіб. / О. М. Спірін, С. М. Іванова, Т. А. Вакалюк та ін. ; за наук. ред. проф. О. М. Спіріна*. Київ : ІЦО НАПН України, 2023. 190 с. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738151/1B0_2023.pdf.
15. *Концепція впровадження медіаосвіти в Україні : нова редакція ; за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського*. Київ, 2016. 16 с. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity/>

16. *Матусевич Т.* Розвиток культури демократії як аксіологічна проблема // Соціокультурні виклики сучасності : потреба у теоретичному осмисленні : кол. моногр. Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2022. С. 45–65.

17. *Меняйло В. І.* Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Запорізький нац. ун-т, Запоріжжя, 2020. 756 с.

18. *Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи* / В.Г. Кремень, В.Ю. Биков, О.І. Ляшенко та ін. // Вісник НАПН України, 2022. Вип. 4(2). URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>.

19. *Портал «Медіаосвіта і медіаграмотність»*. АУП. Академія Української Преси : вебсайт. URL: <https://www.aup.com.ua/mediaosv/portal-mediaosvita-ta-mediagramotnist/>

20. *Топольник Я. В.* Система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових

досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.10 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019. 635 с.

21. *Фурсикова Т. В.* Теоретичні і методичні засади розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Центрально-український держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кропивницький, 2020. 528 с.

22. *Хриков Є. М., Іванов Є. В.* Стан демократизації управління навчальними закладами // Актуальні проблеми освітнього, публічного та соціального менеджменту : кол. моногр. ; за ред. Є. М. Хрикова, О. І. Кравченко. Старобільськ, 2018. С. 99–151.

23. *Яцишин А. В.* Теоретико-методичні основи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту : дис... д-ра пед. наук; 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» (011 — Освітні, педагогічні науки). Київ, 2021. 636 с.

19.08.2024

Відомості про авторів

Гаврілова Людмила Гаврилівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; Україна; e-mail: havrilovalg@gmail.com; ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1814-5323>

Мкртічан Оксана Альбертівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової і професійної освіти; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; Харків, Україна; e-mail: oksana.mkrtichan@gmail.com; ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4962-3631>